

Хранителі материнства

ДИНАСТІЯ АКУШЕРІВ-ГІНЕКОЛОГІВ ГРИЩЕНКІВ

Одна з найяскравіших сторінок історії вітчизняної медицини пов'язана зі славетною харківською родиною акушерів-гінекологів Грищенко. Її видатному представнику – ученому зі світовим ім'ям Валентину Івановичу Грищенку 27 листопада 2018 року виповнилося б 90 років. Це достойний привід згадати життєвий і професійний шлях лікарів зі знаменитої династії.

www.imj.kh.ua

В. І. Грищенко (1928–2011) – академік НАН України, доктор медичних наук, професор, академік Академії наук технологічної кібернетики України та Нью-Йоркської академії наук, почесний член Української стоматологічної академії, Польської академії медичних наук, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державних премій СРСР, УРСР, України у галузі науки та техніки. Надзвичайно талановита людина, він все своє життя присвятив науковій, лікарській та педагогічній діяльності, благородній справі вивчення стану здоров'я жінки, матері та новонародженого.

Слід нагадати, що майбутній світоц української медицини народився і виріс у родині знаного у Харкові акушера-гінеколога і педагога Івана Івановича Грищенка (1897–1983).

І. І. Грищенко очолив такий важливий напрямок в акушерстві, як виправлення неправильних положень та передлежань плода. За його ініціативою був створений методичний центр з навчання медичних працівників методу коригуючої гімнастики. Іван Іванович одним із перших в Україні почав вивчати ізоантигенну несумісність крові матері та плода, застосовуючи метод внутрішньоутробної діагностики гемолітичної хвороби плода. І. І. Грищенко вперше в країні досліджував антропозоо-

нозні інфекції, що сприяло значному зниженню перинатальної захворюваності та смертності.

У роки Другої світової війни І. І. Грищенко працював провідним хірургом у військовому шпиталі.

Загалом за роки наукової та педагогічної діяльності ним написано понад 130 наукових праць, 4 монографії, навчальний посібник. Протягом 12 років він був деканом лікувального факультету, а потім проректором Харківського медичного інституту (ХМІ)* з науково-дослідної роботи. І. І. Грищенко виховав велику плеяду вчених: під його керівництвом було виконано 7 докторських та 52 кандидатські дисертації. Відомого вченого заслужено називали патріархом українських акушерів-гінекологів. Колишні студенти Івана Івановича, хто слухав його лекції, розповідали, яким чудовим він був лектором, ученим, людиною. Будучи ректором ХДМІ А. Я. Циганенко, однокурсник В. І. Грищенка, який добре знав його батька, звертався до Міністерства охорони здоров'я з пропозицією присвоїти інституту ім'я професора І. І. Грищенка, але не отримав згоди з якихось формальних причин.

Про людські й професійні якості Грищенка-лікаря говорить такий випадок. У гінекологічне відділення одного з харківських пологових будинків потрапила робітниця заводу «Серп и Молот». Її стан був дуже тяжкий, і тоді учениця І. І. Грищенка, головний лікар, запросила його для консультації. Професор провів складну операцію, а коли запропонували викликати йому таксі, він відмовився. Хірург очікував, коли пацієнтка прокинеться після наркозу. Коли жінка отямилася, Іван Іванович сказав їй: «Голубушка, я сделал все, чтобы ты жила. Забудь об этой болезни, у тебя все в порядке». Таке відповідальне ставлення до хворих визначний акушер-гі-

* Згодом переіменований на Харківський державний медичний інститут (ХДМІ), потім на Харківський державний медичний університет (ХДМУ). Зараз – Харківський національний медичний університет (ХНМУ).

неколог прищепив і наступним поколінням лікарів із родини Грищенків.

У 1951 р. син І. І. Грищенко Валентин закінчив із відзнакою лікувальний факультет ХМІ і вступив до клінічної ординатури відділу акушерства і гінекології Харківського науково-дослідного інституту охорони материнства та дитинства. З 1957 р. працював асистентом, а потім доцентом у ХМІ на кафедрі акушерства і гінекології. У 1954 р. Валентин Іванович захистив кандидатську, а в 1964 р. — докторську дисертацію. Природньо, що упродовж 18 років, так само як його батько, він був проректором з наукової роботи ХМІ. Із 1966 р. В. І. Грищенко — професор, завідувач кафедри акушерства і гінекології ХДМІ. Під керівництвом Валентина Івановича на кафедрі розпочалися дослідження по всіх напрямках акушерства та гінекології. Активно вивчалися обмінні функції гормонів епіфізу, мелатоніну, серотоніну, глибоко досліджувалась проблема пізніх гестозів, що, до речі, було темою докторської дисертації вченого, вирішувалися питання перинаталогії. Валентин Іванович розробив нові методи діагностики і лікування плода, зокрема краніоцеребральну гіпотермію, ембріональну трансплантологію, озонотерапію.

Величезною заслугою академіка В. І. Грищенка є перше в Україні впровадження у практичну медицину допоміжних репродуктивних технологій для лікування безпліддя. Годі й казати, яке важливе соціальне й гуманітарне значення мало це наукове досягнення. На чолі із завідувачем кафедра розвиває тісні контакти з Фізико-технічним інститутом низьких температур та Інститутом проблем кріобіології та кріомедицини Національної академії наук (ІПКіК НАН) України. Результатом такої співпраці було створення нового напрямку в репродуктології та кріобіології — вивчення можливості використання кріоконсервованої сперми людини та ембріонів людей і тварин, створення відповідного кріобанку. На метод швидкого заморожування сперми В. І. Грищенко отримав міжнародний патент. Але, мабуть, найкращим підтвердженням успіху вченого стало народження у 1991 р. дівчинки, запліднення якої відбулося *in vitro*. Сам Валентин Іванович в одному з інтерв'ю зазначав: «Це для нас велика перемога — і наукова, і соціальна. У Каті все гаразд. Їй стільки років, скільки й нашої незалежній Україні».

Академіком В. І. Грищенком було розроблено унікальний метод кріоконсервування донорської та кордової крові, що не має аналогів у світі. Високотехнологічне збереження одночасно стовбурових клітин та біологічно активних речовин дало змогу створити перший у нашій країні аутобанк пуповинної крові дитини.

За ініціативи вченого було організовано Центр репродуктивних технологій «Імплант», який успішно працює й зараз, виконуючи свою високу місію — дарувати безплідним подружжям щастя материнства і батьківства.

Із 1983 до 2011 р. В. І. Грищенко одночасно з роботою у медичному вищому науковому закла-

ді очолював ІПКіК НАН України, єдиний у світі науковий заклад такого профілю. Під його керівництвом усі ми, кому пощастило працювати пліч-о-пліч із цією прекрасною людиною і фахівцем, відчували гордість, беручи участь у розробці новітніх технологій. Будучи знаним ученим в галузі кріобіології та кріомедицини, Валентин Іванович став одним із засновників напряму вивчення та використання стовбурових клітин. В ІПКіК було проведено дослідження з метою створення препаратів ембріофетоплацентарного комплексу зі стовбуровими клітинами, і понад 30 таких розробок успішно застосовувалися.

Як директор відомого на весь світ інституту В. І. Грищенко запам'ятався вимогливим й безкомпромісним керівником, талановитим організатором, але водночас людиною високих моральних якостей. В ранкові години Валентин Іванович приймав пацієнтів, і мені не раз довелось бачити, як засмучені, збентежені жінки заходили до його кабінету, а виходили з консультації професора спокійними, з надією і вірою у майбутнє материнство.

До спадщини винахідницької і реалізаторської діяльності Валентина Івановича Грищенка увійшли 295 авторських свідоцтв та патентів. Він був автором 1200 наукових публікацій, у тому числі 22 монографій. За редакцією академіка В. І. Грищенка видано перший підручник з акушерства українською мовою. Ним підготовлено 33 доктора і 129 кандидатів медичних та біологічних наук.

Ім'я видатного українського вченого, його наукові відкриття були широко відомі за кордоном. Досить назвати єдину у світі Міжнародну кафедру кріобіології ЮНЕСКО, створену ним на базі ІПКіК НАН України. За життя В. І. Грищенко здобув численні державні нагороди і звання, був членом багатьох міжнародних інституцій. У 2001 р. Міжнародний комітет European Contrasts Limited надав В. І. Грищенку звання «Керівник XXI століття» з врученням золотої медалі і приєднав його до лідерів Європейської спільноти.

Понад півстоліття поряд із Валентином Івановичем була його дружина **Нонна Миколаївна Бровина**, однокурсниця, а потім патологоанатом

в Інституті неврології і психіатрії. Незважаючи на сувору професію, вона була дуже привабливою, доброзичливою жінкою, яка мала чудове почуття гумору. Нонна Миколаївна завжди гостинно приймала у них вдома або на дачі іноземних колег із США, Японії, Франції, Чехії, Ізраїля. Вона намагалась відсторонити чоловіка від побутових проблем, щоб створити для нього належну атмосферу для праці і наукової діяльності. Але, незважаючи на свою зайнятість, Валентин Іванович допомагав жінці, і якщо було необхідно, міг навіть власноруч відремонтувати будь-який домашній прилад.

Подружжя виховувало дочку Ольгу, яка теж, коли настав час, обрала медичний шлях.

О. В. Грищенко — професор кафедри педіатрії, акушерства і гінекології факультету фундаментальної медицини Харківського національного університету (ХНУ) імені В. Н. Каразіна, декан педіатричного факультету Харківської медичної академії післядипломної освіти. У 1998 р. О. В. Грищенко очолила Харківський регіональний філіал Української асоціації планування сім'ї, а у 2001 р. обрана її президентом. Ольга Валентинівна — регіональний віце-президент Асоціації дитячих гінекологів. Під керівництвом професора О. В. Грищенко захищено 2 докторських і 16 кандидатських дисертацій.

До плеяди патріарха І. І. Грищенка належать завідувач кафедри акушерства та гінекології № 2 ХНМУ професор Ю. С. Паращук, зять В. І. Грищенка, і член-кореспондент НАМН України, ди-

www.imj.kh.ua

ректор Українського інституту клінічної генетики ХНМУ О. Я. Гречаніна.

У наш час династію І. І. Грищенка продовжують правнуки — директор Клініки репродуктивної медицини імені академіка В. І. Грищенка **Микола Григорович Грищенко** і головний лікар цього закладу Валентин Юрійович Паращук.

М. Г. Грищенко після закінчення у 1998 році ХДМУ навчався в очній аспірантурі на кафедрі акушерства та гінекології № 1. У 2004–2012 рр. працював на цій кафедрі доцентом, а до 2016 р. обіймав посаду професора. Із листопада 2016 р. Микола Григорович — завідувач кафедри акушерства та гінекології медичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна. У 2011 р. захистив докторську дисертацію на тему «Патогенетичні основи вдосконалення допоміжних репродуктивних технологій у жінок, які перенесли хронічні запальні захворювання органів малого тазу», наступного року отримав звання професора. Микола Григорович — представник четвертого покоління акушерів-гінекологів родини Грищенків. Нині він розвиває напрям, якому його славетний дід Валентин Іванович Грищенко присвятив більшу частину свого життя, — екстракорпоральне запліднення.

Династія Грищенків по праву належить до тих видатних родин, які принесли славу Україні. Завдяки наполегливій праці, науковим відкриттям, творчому ставленню до професії її представників тисячі жінок як в Україні, так і за її межами пізнали щастя материнства.

Професор *О. С. Снурников*, заступник директора ІПКіК НАН України з наукової роботи в 1983–2002 рр.

Надійшла 14.08.2018

